

dářský růst, pohyb kapitálů, zahraniční obchod apod. na statistické údaje a z nich vyvozené trendy vývoje. Tím ale současně značně zvýšili popisnost uvedených kapitol. Zmíněný nedostatek je ovšem možno pochopit, protože působení integrace v tomto směru je obtížné zhodnotit vzhledem k tomu, že jde teprve o krátké období po dovršení celní unie.

Lze také litovat, že se autorům nepodařilo (pravděpodobně vzhledem k výrobní lhůtě publikace) zpracovat klíčové období krize EHS (červenec 1965 — květen 1966) a postup jejího řešení. Tím byl značně ochuzen výklad současné etapy EHS, který má aktuální význam pro pochopení současných ekonomických a hlavně politických rozporů zemí „šestky“. Totéž se týká současné vývojové etapy Evropského sdružení volného obchodu.

Poslední oddíl je věnován pokusům o politickou integraci západní Evropy. Jestliže hospodářská integrace značně pokročila, pak otázka politické integrace západní Evropy zůstala otevřena. Rozpory v této oblasti jsou daleko ostřejší a

jejich překonání bude pro vlády západních zemí zřejmě velmi složitou, ne-li dokonce nereálnou otázkou.

Závěr publikace se zabývá vztahem integrace a dělnického hnutí. Autoři správně ukazují, že dělnické hnutí zaostalo za vývojem kapitalistické integrace a že proto nemohlo sehrát pozitivní úlohu v demokratickém ovlivnění integračních procesů.

Teprve v posledních letech věnují komunistické strany západní Evropy zvýšenou pozornost vypracování demokratické alternativy integrace, bez níž lze stěží vést cílevědomý boj za zájmy pracujících v příštích letech. Bohužel této otázce je v publikaci věnováno jen několik poznámek, které neumožňují, aby si čtenář učinil reálnější představu o podstatě demokratické alternativy integrace a její souvislosti s bojem za strukturální reformy kapitalismu.

Přes uvedené nedostatky plní publikace úkol, který si autoři v úvodu vytyčili.

ANTONÍN KOLÁŘ

SOVĚTSKÁ SOCIOLOGIE MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

La sociologie en U.R.S.S. Rapports des
VIe congrès international de sociologie,

membres de la délégation Soviétique au
Moscou 1966.

Pohled do sovětské sociologie mezinárodních vztahů podávají některé příspěvky uveřejněné ve sborníku referátů a příspěvků, s nimiž vystoupili sovětsí účastníci na mezinárodním sociologickém kongresu v září 1966 v Evianu. Téma sociologie mezinárodních vztahů bylo na kongresu jedním z hlavních.

V. Semjonov v studii *Společenské třídy a mezinárodní vztahy* vychází ze změn, které v pojetí obou složek přineslo dvacáté století a zvláště období od druhé světové války. Zdůrazňuje zejména význam vědeckotechnické revoluce a rostoucí úlohu vědců. Ukazuje, že společenské třídy nebo společenské skupiny vystupují v mezinárodních vztazích zprostředkovaně, tj. prostřednictvím národů a států, a že již proto předpokladem pro osvětlení dané otázky je, jak a nakolik jsou zájmy jednotlivých tříd a společenských skupin prosazovány v rámci státu. V této souvislosti nastiňuje základní typologii států: 1. stát, v němž je moc reprezentována pouze jednou třídou (typický je fašismus); 2. stát sice zastupuje především zájmy jedné poměrně úzké třídy, ale ta má určitou podporu dalších společenských skupin (formy buržoazní demokracie); 3. stát,

v němž vládne koalice, která reprezentuje určité zájmy mas, ale ty se ještě nekonstituovaly a neorganizovaly jako sociální skupiny a politické strany (sem patří rozvojové země); a konečně 4. stát, v němž již nejsou antagonistické třídy a který proto vyjadřuje zájmy všeho obyvatelstva i v mezinárodních vztazích (socialistický). Mezi jistě nejzajímavější otázky, které ovšem jen velmi stručně nadhazuje i autor, patří postavení rozvojových zemí a možnost, že v určitých podmínkách také stát založený na vykořisťovatelském společenském zřízení může vyjadřovat širší zájmy, než jsou zájmy vlastní vládnoucí třídy.

Mohou být ovšem i jiné formy účasti tříd a společenských skupin v mezinárodních vztazích, tj. forma mezinárodních organizací politických, odborových, ale i odborných, dále mládeže, žen apod. I zde mohou mít buď přímo třídní základnu, nebo jsou velmi výrazně třídami ovlivňovány, i když mají širší základ. V závěru pak autor vytyčuje kritéria pro hodnocení úlohy tříd v mezinárodních vztazích a vidí je především v tom, jak přispívají k sociálnímu pokroku obecně, dále k rovnosti a rozvoji národů a konečně k věci míru.

Problematické míru, případně mírového soužití byly věnovány další dva sovětské příspěvky.

P. Fedosějev se zaměřil na *Strategii míru v nukleárním věku*, ovšem s tím, že jako první úkol studia stanoví nutnost poznání základních příčin a kořenů války. V této souvislosti podává kritiku nemarxistických přístupů, které vycházejí z biofyzických nebo geopolitických příčin válek, a proto v naprosté většině dospívají k názoru o nevyhnutelnosti válek. Patří sem i téze vycházející zdánlivě z nových podmínek industriální společnosti, jak je např. představuje ve Francii R. Aron nebo v USA W. W. Rostow. Zatím co nebezpečí války mezi industriálně vyvinutými kapitalistickými a socialistickými zeměmi nepokládá za naléhavé, vidí Rostow agresivní tendence v podstatě rozvojových zemí. Přitom sem samozřejmě řadí národně osvobozené války a zcela pomíjí agresivní podstatu imperialismu. Teprve po tomto výkladu přechází Fedosějev k vlastní strategii míru. Sám termín naznačuje určité nové prvky v pojetí sil, které zde působí, ovšem nutná stručnost již autorovi nedovolila podrobnější výklad. Proto vedle zásadního zhodnocení úlohy socialistických a rozvojových zemí je zde významnější hlavně pokus o diferenciaci vztahu buržoazie k válce a k zbrojení a o vymezení významu a omezenosti pacifismu.

I. Krassin v příspěvku nazvaném *Mírové soužití z hlediska sociologů* stává úvodem tyto požadavky vědecké analýzy: 1. obsah a místo mírového soužití v mezinárodních vztazích; 2. vztah mezi mezinárodními vztahy a sociálně ekonomickým a politickým zřízením jednotlivých zemí; 3. postoj tříd a skupin a jejich uplatňování mírového soužití; 4. metody působící proti ideologii a filosofii agrese a uchvatitelské války. Zvláště pak zdůrazňuje, že boj za mírové soužití nesmí být omezen pouze na socialistické země, a tak se opět dostává k otázce diferenciaci v kapitalistických zemích.

Zároveň zde vystupuje vždy relativnost postoje jednotlivých směrů nebo i jednot-

livců, kteří přinášejí určité pozitivní rysy v přístupu k této problematice. Tak především u těch, kdo staví vedle sebe zcela abstraktně obě společenská zřízení a podstatu ohrožení mírového soužití spatřují ve vzájemné nedůvěře bez postižení specifických činitelů vyrůstajících z podstaty kapitalistického zřízení. Podobně je tomu u těch, kdo vidí řešení v syntéze vedoucí k hybridní společnosti, nebo také u směru, který za hlavní pokládá zajištění statu quo bez ohledu na působení společenských procesů. Tím kritičtější postup žádá ovšem autor proti těm, kdo se pokoušejí ztotožňovat mírové soužití se studenou válkou, zatím co podle něho mírové soužití je *rozporná jednota boje a mírových vztahů dvou společenských systémů*, v níž se uplatňuje ekonomické soutěžení, politické soutěžení (ale bez zasahování do vnitřních záležitostí států) a ideologický boj (avšak i zde bez takových forem jako je psychologická válka, falzifikace, pomlouvání) založený na objektivní diskusi.

Jistě již sama skutečnost, že sovětská sociologie poprvé výrazně vystoupila na mezinárodní diskusi (k otázkám, které až dosud zůstávaly stranou sociologie jako disciplíny), nutně vedla k tomu, že uvedené příspěvky musely být pojaty poměrně široce, mnohdy se zahrnutím celkového marxistického přístupu k problematice společenského vývoje i s vytčením základních metodologických přístupů. Tím se také podstatně liší od dosavadní nemarxistické literatury v této oblasti, která i v oblasti mezinárodních vztahů je převážně zaměřena na dílčí problémy a zároveň odráží širokou paletu různých přístupů. Teprve publikování sborníku zachycujícího všechny hlavní referáty a příspěvky proslovené na kongresu umožní úplněji zhodnotit danou problematiku, a především přiblížit se k zodpovězení základní otázky — v čem spočívá specifikum sociologie mezinárodních vztahů na rozdíl od ostatních vědních disciplín zkoumajících tuto důležitou problematiku.

V. S.

REVANŠISMUS POLSKÝMA OČIMA

Andrzej Józef Kamiński, *Po stopách Hakaty*. Úloha krajanství v politice Německé spolkové republiky. Książka i Wiedza, Warszawa 1966, 528 str.

Revizionismus se stal podstatou politiky Německé spolkové republiky, dostoupil

v této zemi hodnosti cíle, jemuž jsou podřízovány všechny dostupné prostředky.*)

*) Dr. Pastusiak, vedoucí oddělení Polského Inštytutu Spraw Międzynarodowych, napsal pro náš časopis recenzi

jedné z klíčových polských prací o západoněmeckém revanšismu.